

О. В. Ситнікова
Україна, Одеса, ОН У
ім. І. Мечникова

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВІДПОВІДНИКИ ІНФІНІТИВА
(на матеріалі французьких художніх текстів та їх перекладів
українською мовою)

Метою дослідження є виявлення особливостей відтворення українською мовою французького інфінітива. Для аналізу перекладацьких відповідників французького інфінітива при його відтворенні українською мовою було використано схему трьох типів еквівалентності В. Г. Гака та Ю. І. Львін [1:12]: формального, змістового та ситуаційного, а також теорію трьох типів еквівалентності О. Д. Швейцера: синтаксичного, семантичного та прагматичного [4:83-85]. Класифікацію перекладацьких трансформацій було розроблено на основі класифікації граматичних трансформацій В. Н. Комісарова [2:175] та класифікації лексичних перекладацьких трансформацій Я. І. Рецкера [3:45].

Аналіз функціонування інфінітива та інфінітивних конструкцій у художніх текстах французькою мовою та їх перекладацьких відповідників показав, що формальні еквіваленти, тобто еквівалентність, що реалізується на синтаксичному рівні, характеризується збереженням аналогічних мовних форм та синтаксичного інваріанта. Для формального еквівалента характерна передача інфінітива інфінітивом, збереження синтаксичних функцій інфінітива, як-от: підмета, додатка, додатка із збереженням безособово-інфінітивної структури речення, обставини мети. Для досягнення семантичного рівня еквівалентності у досліджених перекладах використано і змістові та ситуаційні еквіваленти, що реалізуються через різноманітні лексичні та граматичні трансформації. Серед граматичних трансформацій виокрем-

-лено транспозицію частин мови, як-от: заміна інфінітива іменником, дієприкметником, прикметником, прислівником.

При перекладі інфінітива у досліджуваних текстах мають місце також зміни у структурі речень, а саме: інфінітив у функції додатка перекладається з'ясувальним реченням; інфінітив у функції означення — підрядним з'ясувальним із сполучником *щоб*, підрядним означальним, що вводиться допоміжним словом *щоб*, відокремленим означенням або простим дієслівним предикатом. До складу характерного для французької мови інфінітивного звороту входить об'єктний інфінітив, суб'єкт якого співпадає з прямим додатком головного предиката. Українськими еквівалентами так званих *proposition infinitive* є: двоскладне підрядне з'ясувальне речення, де суб'єкт інфінітива оригіналу стає підметом підрядного речення, а інфінітив перетворюється на особову форму дієслова, що виконує функцію присудка підрядного речення; односкладне підрядне означальне речення із сполучником *що*, який.

Властивий французькій мові інфінітив минулого часу (що є еквівалентом підрядного з'ясувального речення), вжитий у функції додатка передається в українській мові підрядним з'ясувальним реченням із сполучником *що*, або простим двоскладним реченням. В обох випадках простий дієслівний присудок вживається у минулому часі для вираження ідентичного значення відбування дії у минулому. Інфінітив з прийменником *à*, вжитий у функції обставини способу дії, виявляє подібність до герундія, тобто виражає дію, що здійснюється одночасно з дією головного предиката. В українському перекладі такий інфінітив відтворюється або за допомогою особової форми дієслова, або однорідних присудків. Заміна інфінітива однорідними присудками

спостерігається також при перекладі інфінітива французької мови у функції обставини мети, що вказує на розгортання дії, вираженої інфінітивом, одночасно або послідовно за дією основного предиката.

На особливу увагу заслуговує аналіз перекладів досить поширеної у французькій мові конструкції інфінітива з прийменником *sans*, яка не має формального еквівалента в українській мові. У таких випадках експліцитно виражається одна з головних функцій інфінітива — позначення супроводжувальної дії. Коли особова форма дієслова є носієм абсолютного минулого часу у французькій мові, прийменникова конструкція *sans* + інфінітив передається дієприслівником доконаного виду, що вказує на завершення дії у минулому. Для того ж, щоб передати дію одночасну з дією, вираженою особовою формою дієслова, прийменникова конструкція *sans* + інфінітив перекладається дієприслівником недоконаного виду, вказуючи на незавершеність дії. У досліджуваних текстах перекладу виокремлено також перекладацькі трансформації, коли конструкції з інфінітивом, що виражають у французькому варіанті пом'якшений наказ, рекомендацію, прохання, передаються дієсловом у наказовому способі.

Відмінною рисою французької мови є те, що інфінітив як компонент складеного дієслівного присудка може входити до складу аналітичних конструкцій з допоміжними дієсловами *aller* та *venir*, що виражають майбутній (*aller* + інфінітив) та минулий (*venir* + *de* + інфінітив) часи. Семантичне значення майбутності дії передається українською мовою особовою формою дієслова у майбутньому часі або у теперішньому часі, якщо дія здійснюється саме в момент мовлення. Семантичне значення минулості дії відтворюється у перекладі особовою формою дієслова у минулому часі, а значення щойно завершеної дії, яке передається граматично аналітичною конструкцією *venir* + *de* + інфінітив, в українській мові може підсилюватись за допомогою лексичних

засобів, а саме прислівників щойно, уже. Окремого розгляду потребує вживання інфінітива у складі складеного дієслівного присудка з дієсловом *faire* зі значенням наказу, вимоги, обов'язку, якому в українському перекладі відповідає особова форма дієслова із значенням необхідності виконання дії, що виражається інфінітивним зворотом.

В результаті аналізу перекладацьких відповідників виокремлено також таку граматичну трансформацію, як заміна пасивної інфінітивної конструкції особовою формою дієслова активного стану, що пояснюється тенденцією до пасивізації дієслівних форм у французькій мові та більшою вживаністю дієслів активного стану в українській мові. Для досягнення семантичного рівня еквівалентності при перекладі французьких інфінітивних конструкцій поряд з граматичними використовуються лексичні трансформації, наприклад, конкретизація значення, вираженого інфінітивом. Найвживанішими перекладацькими трансформаціями французьких інфінітивних конструкцій виявилися лексико-граматичні заміни, які дозволяють зберегти при перекладі традиційну для української мови побудову речення з урахуванням вихідного лексичного значення. Так, до лексико-граматичних замін слід віднести переклад складеного інфінітивного присудка французької мови простим дієслівним предикатом, що супроводжується трансформацією генералізації значення.

В досліджуваному мовному матеріалі виокремлено також таку лексико-граматичну трансформацію, як переклад складеного інфінітивного присудка особовою формою дієслова, в результаті чого особова форма дієслова присудка у перекладі опускається. Менш вживаними виявилися лексико-граматичні заміни, при яких інфінітив замінюється підрядним означальним з конкретизацією значення; інфінітив минулого часу в пасивному значенні замінюється активним інфінітивом

разом із антонімічним перекладом; інфінітив перекладається особовою формою дієслова разом з антонімічним перекладом; інфінітив замінюється іменником, що супроводжується описувальним перекладом.

Еквівалентність на прагматичному рівні реалізується через більш вільні трансформації вихідних речень з урахуванням мети комунікації та з орієнтуванням на реципієнта повідомлення.

Проведене дослідження показало, що для відтворення французького інфінітива українською мовою використовуються різноманітні перекладацькі трансформації, що обумовлено розбіжностями у структурі французької та української мов, особливостями функціонування інфінітива у двох мовах та необхідністю враховувати комунікативну функцію інфінітива у тексті оригіналу.

Література

1. Гак В.Г., Львин Ю.И. Курс перевода: Французский язык. - М.: Международные отношения, 1970. —356 с.
2. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. - М.: ЭТС, 2002. - 424 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода/ Дополнения и комментарии Ермоловича Д.И. - 3-е изд., стереотип. - М.: Р. Валент, 2007. -244 с.
4. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. - М.: Наука, 1988. -215 с.